

zijn de resultaten zo overtuigend dat enerzijds schaapskudden onder leiding van herders in staat zijn geweest om soortenrijke kalkgraslandvegetaties met een verrassend hoge gelijkheid wat betreft hun floristische samenstelling over bijna geheel Noord-, West- en Centraal-Europa te verspreiden. Anderzijds kunnen schaapskudden in kuddeverband gebruikt worden als instrument om

soortenrijke graslanden op redelijk korte termijn te doen ontstaan.

LITERATUUR

FISCHER, S.F., P. POSCHLOD & B. BEINLICH, 1995. Die Bedeutung der Wanderschäferei für den Artenaustausch zwischen isolierten Schaftriften. In: BEINLICH, B. & H. PLACHTER (HRS.G.), 1995. Schutz und Entwicklung der

Kalkmagerrasen der Schwäbischen Alb. Beihefte zu den Veröffentlichungen für Naturschutz und Landschaftspflege in Baden-Württemberg, nr. 83. Karlsruhe, p. 229-256.

NOOT

*) Door een samenloop van omstandigheden heeft de geschreven vorm van de samenvatting "Transport van zaden en andere diasporen door schapen" de redactie van dit tijdschrift niet op tijd bereikt. Deze bijdrage bevat een overzicht van de onderwerpen die in de voordracht ter sprake kwamen en die in een aantal korte alinea's worden gepresenteerd.

ECONOMISCHE ASPECTEN VAN HUIDIG KUDDEBEHEER MET SCHAPEN IN DIENST VAN HET NATUURBEHOUD

Sjraar van Beek*, De Wassum, Postbus 1170, 5900 BD Venlo

Toen ik ruim 10 jaar geleden voorzichtig mijn eerste schaapskuddetje opzette op de Grote Heide te Venlo wist ik niet dat dit het begin zou zijn van een succesvolle periode voor ons bedrijf De Wassum. Binnen 10 jaar groeide onze schapenstapel uit tot circa 1400 ooien op dit moment. De helft van de schapen is eigendom, de helft hebben wij in beheer voor Natuurmonumenten. In totaal worden rond de 800 ha natuurterrein begraasd.

De belangrijkste projecten zijn weergegeven in tabel 1.

TABEL 1			
terrein	locatie	biotoop	eigenaar/opdrachtgever
Grote Heide	Venlo	heide	Limburgs Landschap
Maasdal	Venlo	uiterwaarden	Gemeente Venlo
Swalmdal	Swalmen	heide en beekdal	Gemeente Swalmen
Beegder Heide	Beegden	heide	Gemeente Heel
Maasdijken	Zuid-Limburg	schraalgrasland	Waterschap Roer en Overmaas
Maasdijken	Noord-Limburg	schraalgrasland	Waterschap Peel en Maasvallei
St.Pietersberg	Maastricht	kalkgrasland	Natuurmonumenten
Hoge Fronten	Maastricht	kalkgrasland	CNME Maastricht
Brunsummer Heide	Heerlen	heide en schraalgrasland	Natuurmonumenten
Caumerbeekdal	Heerlen	beekdal	Gemeente Heerlen/Waterschap R&O

INZETBAARHEID VAN MERGELLANDSCHAPEN IN NATUURTERREINEN

Bij de begrazing van de terreinen zet De Wassum verschillende schapenrassen in:

Mergellanders	300	Maastricht
Schoonebeekers	300	Heerlen
Kempisch heideschaap	300	Venlo
Heideschaap x Suffolk	500	Maasdal/Beekdal
(HS) x Hampshire Down	slachtlam	

Bij de begrazingsprojecten van De Wassum worden de echte schrale terreinen met hei-

deschapen begraasd (Schoonebeeker en Kemp), de kalkgraslanden en lössgronden met Mergellanders en de rijkere gronden met de kruisingen en slachtlammen. Dit lijkt op het Engelse systeem waar men schrale dieren in de heuvels houdt op de heide en kruisingen in de rijkere dalen.

Opgemerkt moet worden dat de Mergellander niet een echt schraal type is. In de praktijk blijkt bijvoorbeeld dat het ras op een echte heide slecht voldoet. Proeven op de Brunsummer Heide met de Mergellander hebben dat aangetoond. De dieren groeiden niet goed uit of hadden doorlopend conditieproblemen.

Ook bij het hoeden valt de groei en de conditie vaak tegen. De dieren zijn (nog) niet goed in staat om in de dagelijkse weidegang van beperkte tijdsduur zich goed te voeden. Proeven van ons in het Caumerbeekdal met Mergellanders in een gehoede kudde tonen dit aan. Wellicht is de pensinhoud van Mergellanders iets kleiner dan bij de echte heideschapen en hebben ze er moeite mee om in een beperkte graasperiode zich voor een hele dag te vol te vreten.

Te veel Mergellanders worden lux gehouden (door hobbyisten) en deze dieren drukken een zwaar stempel op het stamboek. Men fokt te zeer een weideschaap en te weinig een kuddeschaap. De huidige Mergellander toont mooi, maar daar is dan ook op gelet. Naar mijn mening zou de Mergellandfokkerij zich meer op het fokken van natuurtypen moeten richten. Dan kan de taakstelling die men de kuddes toedicht beter tot zijn recht komen.

BEDRIJFSECONOMISCHE OPZET

Niemand kan de kost verdienen aan schapen. Landbouwgronden zijn te duur voor schapen en natuurgronden geven te weinig rendement. Er wordt wel beweerd dat onze natuurlammen verkocht als ecologisch of als streekproduct de rentabiliteit zouden kunnen opkrikken. Dat is maar zeer ten dele waar. Werken onder ECO-keurmerk maakt de kosten hoger en projecten met een streek-imago zijn er al veel geweest en er zijn er ook al veel mislukt. Slechts het Geuldallamproject loopt nu goed. Dat is een verdienste van de inspanning en het vakwerk van de familie Lardinois maar dat kan

niet als voorbeeld dienen voor de afzet van alle natuurlammeren.

Zo lang dat project kleinschalig is, loopt dat goed. Er is echter geen ruimte in de markt voor vele van deze streekammeren. Dus geen Pieterlander of Hoge Frontburgers.

Bij het houden van schapen in natuurterreinen is de rentabiliteit laag. De terreinen zijn schraal, men krijgt niet al te veel lammeren en de lammeren zijn niet erg vleestypisch. De opbrengsten zijn volstrekt onvoldoende om een fatsoenlijke boterham te verdienen.

De arbeidskosten zijn sterk afhankelijk van het gekozen begrazingssysteem. Begrazing in vaste rasters met goede voorzieningen is relatief goedkoop. Slechts met dagelijks toezicht en verzorging kan een kudde gemanaged worden. Duurder wordt het als het in flexinetten moet of als de kudde de hele dag met een herder loopt. In het laatste geval zal de terreinei-

genaar een goede hectare-toeslag moeten geven wil het werk rendabel worden.

In Limburg zijn (weer) verschillende kuddes te vinden. Er zijn particuliere kuddes (bijvoorbeeld De Wassum, Eperheide, Julianakanaal, Miljoenenlijntje), in het Gerendal is de kudde van Staatsbosbeheer, op de Hamert die van het Limburgs Landschap en er is een "hobbykudde" op de Bemelerberg van leden van OMS. De meeste particuliere bedrijven krijgen begrazingsvergoedingen, de staat betaalt de kosten in het Gerendal en op de Hamert. Alle kuddes ontvangen ooi-premie en sommige ook de premie voor het instandhouden van oude landbouwrassen. Andere vaste subsidieëring is er niet. De lammeren van de Eperheide worden als bijzonder product verkocht. Enkele kuddes hebben ook inkomsten uit toerisme. Het zou een misvatting zijn om te denken dat dit het natuurbeheer met schapen

deels zou kunnen bedruipen. Het is een economische handeling op zich. Toerisme kan hooguit de maatschappelijke draagkracht voor begrazing met kuddes vergroten.

TENSLOTTE

Er zijn zodoende twee belangrijke conclusies te trekken uit het hiervoor gehouden betoog. Op de eerste plaats zal er aan gewerkt moeten worden om van de Mergellander een echte natuurbegrazer te maken. Op de tweede plaats zullen de terreinbeherende organisaties er structureel geld voor over moeten hebben om natuurterreinen te laten begrazen met schaapskuddes.

NOOT

*) Bioloog en directeur van firma De Wassum, gespecialiseerd in schapenbegrazing.

DE SINT-PIETERSBERG GRENDOVERSCHRIJDEND?

Martine Lejeune, Andreas Vesaliuslaan 8, B-3500 Hasselt, België

"C'est une terre qu'on ne doit parcourir qu'avec vénération"
(A. Maréchal, 1941)

De Tranchot-kaart van rond 1810 (figuur 1) laat tussen de Jeker en de Maas een gaaf Sint-Pietersbergplateau zien. Van ongeveer die tijd bestaat er een beschrijving van het gebied in het onvergetelijke werk van BORY DE SAINT-VINCENT (1821). Deze beschrijving laat op zich niets aan de verbeelding over, of misschien net heel veel. Bory heeft het namelijk over 'steriele' hellingen met een miserabele, sombere, kaalgevreten vegetatie die nauwelijks beschaduwde wordt door enkele plat tegen de grond aanliggende Jeneverbessen. Gedurende de laatste twee eeuwen is er heel wat veranderd op en om de Sint-Pietersberg. De Belgisch-Nederlandse grens verschijnt als een eerste opdeling van het gebied. Er wordt al snel een kanaal naar Maastricht gegraven, waarmee voor het eerst, maar wel definitief, de directe relatie tussen de Berg en haar vallei verloren gaat. Het Albertkanaal zal later diezelfde kanaalbedding gebruiken, maar bovendien ook nog een flink gat maken in de Berg waarin een groot deel van de Thier des Vignes verdwijnt: de doorsteek van Caestert. Vanaf het begin van de 20e eeuw wordt de Sint-Pietersberg professioneel afgegraven, eerst in het zuiden, maar al snel ook in het noorden en centraal. De begrazing met schapen nam af om rond 1950 volledig te verdwijnen, waardoor een spontane evolutie naar bos inzette. De bebouwing nam toe en de groeven werden steeds groter en het mag eigenlijk een wonder heten dat er nog kalkgrasland over is dat de moeite van het bekijken waard is.

Eind zeventiger jaren werden wij (ikzelf en een groep jeugdbonders) actief op de Sint-Pietersberg. We zagen de hellingen en waren onder de indruk van begroeiing, soortenrijkdom en landschap. We zagen dat de kalkgraslanden aan het dichtslaan waren en besloten daar iets aan te doen. In 1979 zijn we begonnen met het organiseren van beheerswerkcampen. Het doel was duidelijk, dachten we toen: kalkgraslanden 'redden' en daarvoor moesten ze weer opengekapte en gemaaid worden. En dat deden we. We hebben hier heel veel plezier aan beleefd (figuur 2). De resultaten waren prachtig (figuur 3). Het was echter al snel duidelijk dat dit niet het systeem was, zeker niet op lange termijn en vooral ook niet omdat de oppervlakte beheerbaar kalkgrasland steeds groter leek te worden. Dit laatste hing natuurlijk samen met onze toenemende bekendheid met de berg, maar ook met de bekendheid die wij kregen op de Berg. Toen na enkele jaren de mogelijkheid om een aantal percelen met schapen te laten begrazen zich aanbood, werd er ook nauwelijks gearzeld. Na een korte proef, om te zien of ze echt wel Gevinde kortsteel aten, werden al in 1984 een paar percelen van het reservaat van Heyoul (bij Lava, aan de Jekerkant) begraasd met Mergellandschapen. En-